

Warszawa, 6 lutego 2024 r.

Prof. UW dr hab. Tomasz SŁOMKA
Katedra Systemów Politycznych WNPSM
Uniwersytet Warszawski

**Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych (dyscyplinie nauk o polityce i administracji)
dr. Pawła PIETNOCZKI**

I. INFORMACJE PODSTAWOWE

Dr Paweł Pietnoczka jest absolwentem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Ukończył na nim dwa kierunki studiów. W 2002 r. obronił pracę magisterską z zakresu filologii ukraińskiej (Wydział Humanistyczny UMCS), zaś w 2003 roku otrzymał tytuł zawodowy magistra na podstawie pracy *Transformacja systemu politycznego na Ukrainie* (Wydział Politologii UMCS). Paweł Pietnoczka otrzymał stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w dniu 15 października 2010 r. na podstawie rozprawy doktorskiej, obronionej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, pt. *Ewolucja systemu partyjnego Ukrainy* (promotor: prof. dr hab. Grzegorz Janusz).

W latach 2003-2010 habilitant pracował na stanowisku asystenta w Instytucie Słowiańszczyzny Wschodniej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W latach 2011-2019 był adiunktem w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych UWM, zaś od 2020 roku pracuje na stanowisku adiunkta w Instytucie Nauk Politycznych UWM. Dr Paweł Pietnoczka jest cenionym badaczem i nauczycielem akademickim, wielokrotnie wyróżnianym i nagradzonym przez władze UWM.

II. OCENA PUBLIKACJI WSKAZANEJ JAKO GŁÓWNE OSIĄGNIĘCIE NAUKOWE

Habilitant jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, wskazał monografię *Ukraińskie partie polityczne wobec polityki*

zagranicznej Ukrainy (1991-2019), wydaną przez Wydawnictwo Naukowe FNCE (Poznań 2023, ss. 406).

1. Ocena formalna

Przedstawiona do recenzji monografia jest rozbudowanym dziełem (406 stron), składającym się ze wstępu, pięciu problemowych rozdziałów, zakończenia, ogromnej bibliografii (ponad 40 stron), wykazu skrótów i spisu tabel oraz niewielkiego podsumowania w języku angielskim. W przypadku *resumé* autor nie zadbał o bardziej kompleksową, wyczerpującą prezentację swojego dorobku zawartego w monografii obcojęzycznemu czytelnikowi. Budowa książki jest harmonijna, układ rozdziałów logiczny i prawidłowy.

Monografia charakteryzuje się bardzo staranną edycją oraz rzetelnością aparatu naukowego - liczne przypisy mają charakter zarówno źródłowy, jak i erudycyjny; stanowią bardzo dobrą mapę wykorzystanych źródeł i krytycznego do nich ustosunkowania. Bibliografia ułożona jest niemal w modelowym porządku. Jedyłą uwagą mogłaby być sugestia umieszczenia źródeł internetowych oraz prasy na końcu bibliografii (przy czym: dlaczego w części „Prasa” pisma naukowe „Athenaeum” czy „Przegląd Wschodnioeuropejski” spotykają dziennik „Gazeta Wyborcza”?).

2. Ocena metodologiczna

O zakresie i wadze wykonanej pracy badawczej świadczy rzeczona, licząca kilkadziesiąt stron bibliografia. Liczba i wartość źródeł obcojęzycznych - przede wszystkim ukraińskich - jest nie do przecenienia. Nie znam na polskim rynku wydawniczym dzieła dotyczącego systemu politycznego Ukrainy, które byłoby równie kompleksowe pod kątem zebranej i przeanalizowanej literatury - w większości kwerendy dokonywano w ukraińskich placówkach naukowych podczas wizyt studyjnych. Brakuje co prawda niektórych istotnych pozycji dotyczących partii politycznych i systemów partyjnych (np. autorstwa Konstantego A. Wojtaszczyka), nie obniza to jednak w znaczący sposób poziomu opracowania.

Sferę prezentacji instrumentarium metodologicznego we wstępie, potraktował autor stosunkowo oszczędnie, choć trudno w niej wskazać drastyczne braki lub niedociągnięcia. Jako główny problem badawczy wskazane zostało „określenie stanowiska ukraińskich partii politycznych wobec polityki zagranicznej Ukrainy w okresie niepodległości, a dokładniej ujmując w latach 1991-2019” oraz ukazanie pola współpracy i sporu na tym polu między ugrupowaniami politycznymi a ukraińskimi władzami na czele z głową państwa (s. 13). Jest to ujęcie tożsame z tytułem publikacji. Cezura czasowa nie budzi zastrzeżeń - terminalne rozpięcie analizy między uzyskaniem niepodległości w 1991 r. a wyborami w 2019 r. jest uzasadnione. Niemniej ciekawe byłoby odnotowanie, jak rysowały się pierwsze linie sporu politycznego jeszcze przed 1991 r., szczególnie od momentu, gdy program reform przygotowany przez ekipę Michaiła Gorbaczowa

ukazał nową, zliberalizowaną wizję położenia ustrojowo-politycznego republik związkowych Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.

Autor stawia sześć hipotez badawczych, bez wyraźnego wskazania, czy któraś z nich odgrywa rolę hipotezy głównej. Należy zatem przyjąć, że wszystkie należy potraktować jako równorzędne założenia badawcze. Ich wachlarz i zakres jest adekwatny do celów wskazanych przez problem badawczy. Wśród nich być może brakuje hipotezy odnoszącej się do relacji z najważniejszym zachodnim sąsiadem Ukrainy - Polską, lecz widocznie autor uznał, że raziłoby to niewytłumaczalną „polskocentrycznością” i stosunki polsko-ukraińskie umieścił w ramach relacji z szeroko pojmowanym Zachodem. Co natomiast stanowi dla mnie bardziej znaczące niedociągnięcie metodologiczne, to brak skonstruowania przynajmniej podstawowej grupy pytań badawczych, dzięki którym weryfikacja założonych hipotez byłaby dużo bardziej przejrzysta. Niemniej autorowi udało się stworzyć wyraźną „klamrę metodologiczną” między wstępem a zakończeniem monografii - to znaczy, że w rzetelny i nie budzący wątpliwości sposób dr P. Pietnoczka ustosunkował się do weryfikacji hipotez, nie pozostawiając czytelnikowi pola do domysłów i niedosytu poznawczego. W ten sposób stworzona została kompleksowa „mapa” stosunku ukraińskich partii politycznych do problemu ukraińskiej racji stanu, do miejsca i roli Kijowa w relacjach międzynarodowych.

Autor wskazuje kilka metod badawczych, które odegrały kluczową rolę w rozwiązaniu założonego problemu badawczego. Wymienia tutaj: metodę analizy treści, metodę porównawczą, metodę instytucjonalno-prawną, metodę statystyczną i technikę badawczą obserwacji. Tak dobrany krąg metod i technik, gwarantuje pewien balans badawczy: analizę o charakterze jakościowo-ilościowym. Szkoda, że autor nie poddał refleksji możliwości wykorzystania perspektywy neoinstytucjonalnej, która uwzględnia kontekst polityczny i społeczny funkcjonowania instytucji i norm. W monografii poświęconej tak żywej materii, jak system partyjny w działaniu, metoda neoinstytucjonalna skuteczniej przełamuje swoiste skostnienie klasycznej metody instytucjonalnej. Ta z kolei lepiej służyłaby pracy dotyczącej zasad i norm funkcjonowania partii politycznych. Brak jest również wyeksponowania metody systemowej. To nieco dziwi z perspektywy wyraźnego zastosowania jej w monografii.

3. Ocena merytoryczna

Monografia dr. P. Pietnoczki pogodziła dwie wartości: zainteresowania badawcze habilitanta oraz aktualność i wagę podjętych rozważań. W obliczu procesów trwających na Ukrainie, będzie ona pozostawać w epicentrum zainteresowań politologów, socjologów czy badaczy w zakresie nauk o bezpieczeństwie. Recenzowane dzieło ma zatem dodatkową wagę i znaczenie w obliczu wydarzeń i procesów na Ukrainie, zachodzących w ostatnich latach. Monografia pomaga w lepszym zrozumieniu sytuacji państwa ukraińskiego w obliczu wojny. Mówiąc językiem publicystycznym,

recenzowana książka „wstrzeliła się” w zapotrzebowanie na lepsze zrozumienie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy; daje ona fundamenty do analizy i zrozumienia bieżącej sytuacji, w której znajduje się ukraińskie państwo i społeczeństwo. Charakteryzuje się ona zarówno porządną podbudową teoretyczną (służy temu przede wszystkim rozdział pt. „Terminologia”), jak i drobiazgowo analizowaną praktyczną stroną funkcjonowania partii i systemu partyjnego Ukrainy. Książka ma zatem również niepodważalne walory empiryczne.

Dr P. Pietnoczka przyjął model analizy chronologiczno-problemowej. Pozostaje oczywiście w sferze badawczego sporu, czy takie potraktowanie problemu badawczego jest optymalne. Być może równie dobrym rozwiązaniem, byłoby nawiązanie do przyjętych hipotez badawczych i zbudowanie narracji wedle schematu kluczowych dla funkcjonowania systemu politycznego i najważniejszych dla ukraińskiej polityki zagranicznej wydarzeń (uzyskanie niepodległości, Pomarańczowa Rewolucja, Euromajdan itd.), lub też budując kolejne rozdziały w oparciu o wizje, koncepcje i programy poszczególnych bloków partyjnych (prawicy i centroprawicy, centrum, centrolewicy oraz lewicy). Należy jednak stwierdzić, że koncepcja przyjęta przez autora doskonale się broni. Do każdego z etapów funkcjonowania niepodległej Ukrainy (1991-2004, 2005-2013, 2014-2019), umiejętnie dopasowano centralny, aktualny dla każdego z okresów problem polityczny (między integracją a dezintegracją „bratnich narodów”, dylematy kierunku integracji, europejski i euroatlantycki wybór). To, czego brakuje w monografii P. Pietnoczki, to wymiar prognostyczny. Autor nie pokusił się o zbudowanie pewnego scenariusza przemian - z jednej strony samego systemu partyjnego Ukrainy, z drugiej - podejścia ugrupowań politycznych do roli Ukrainy w warunkach dynamicznych procesów zachodzących w relacjach międzynarodowych.

Przywołując na s. 28 prawne definicje partii politycznych w Polsce, autor nie zauważa, że obok ustawowych regulacji z 1990 i 1997 r., funkcjonują fundamentalne przepisy art. 11 i 13 Konstytucji RP z 1997 r. To one powinny stać się punktem wyjścia do refleksji o ustrojowej roli partii, wolności ale i granicach ich działania. Przywoływanie definicji partii z literatury okresu realnego socjalizmu - bez odpowiedniego komentarza (*vide* przyp. 61 na s. 26, przyp. 73 i 74 na s. 29) - niewiele wnosi do rozpoznania istoty współczesnych partii politycznych i przypisanych im politycznych, społecznych i ustrojowych ról.

Monografia dr. P. Pietnoczki stanowi swoiste, dokładne kalendarium transformacji polityki zagranicznej Ukrainy (widać to szczególnie w rozdziale drugim). To drobiazgowy przewodnik po kolejnych etapach i odstępach uzyskiwania niezależności i znaczenia w relacjach międzynarodowych. W wielu fragmentach przywołanego rozdziału - jak i w zasadzie całej książki - dominuje deskrypcja, dążenie do ukazania czytelnikowi jak największej liczby faktów, instytucji, unormowań i procesów politycznych - trochę kosztem części analitycznej i prezentacji wniosków

badawczych. Nie umniejsza to generalnie rangi dzieła, ale budzi pewien niedosyt. Być może brak ten zrekompensowałyby wprowadzenie na końcu każdego rozdziału części poświęconej na konkluzje, które wskazywałyby na główne ustalenia badawcze związane z problematyką danego rozdziału.

4. Znaczenie rozprawy dla rozwoju badań naukowych

Znaczącego wkładu monografii *Ukraińskie partie polityczne wobec polityki zagranicznej Ukrainy (1991-2019)* w badaniach w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji upatruję w pogłębionych badaniach o charakterze mezosystemowym - nad ukraińskim systemem partyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk partii politycznych wobec polityki zagranicznej Ukrainy. Przeanalizowany został cały, kompleksowy wachlarz zarówno programów partii politycznych, jak i działań politycznych podejmowanych przez nie w związku z realizacją przez władze polityki zagranicznej. Ponadto autor dokonuje oryginalnej typologizacji ukraińskich partii politycznych. Monografia naświetla w znaczący sposób mechanizmy działania instytucji politycznych Ukrainy, prowadząc w rezultacie do lepszego, naukowego rozpoznania i zdefiniowania tożsamości młodej ukraińskiej państwowości i specyfiki prowadzonych przez jej władze polityk.

III. OCENA POZOSTAŁEGO DOROBKU NAUKOWEGO

Dorobek naukowy dr. Pawła Pietnoczki po uzyskaniu stopnia doktora, jest znaczący zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Obok monografii, będącej podstawą postępowania habilitacyjnego, opublikował on w 2014 r. monografię pt. *Partie polityczne w niepodległej Ukrainie 1991-2007*. W swym dorobku posiada 15 artykułów w czasopismach naukowych, 13 rozdziałów w zbiorowych monografiach naukowych oraz współredagował naukowo trzy monografie zbiorowe. Kilukrotnie recenzował artykuły dla czasopism naukowych. Jeśli chodzi o dane naukometyczne, habilitant wskazuje w autoreferacie, iż index Hirscha wynosi 3 (źródło: Google Scholar). Cytowanie według Google Scholar: 32 (w tym 9 autocytowań).

Habilitant uczestniczył w 27 konferencjach naukowych o charakterze międzynarodowym oraz w 11 o charakterze krajowym. Wygłosił na nich referaty, poświęcone przede wszystkim problematyce różnych aspektów i wymiarów ukraińskiego systemu politycznego. Dr P. Pietnoczka był organizatorem i organizatorem naukowym dziewięciu konferencji krajowych i międzynarodowych.

Habilitant odbył dwa staże naukowe w Akademii Kijowsko-Mohylańskiej oraz jeden w Instytucie Badań Politycznych i Etnonarodowych im. F. Kurasa Narodowej Akademii Nauk

Ukrainy. Pobytom towarzyszyło czynne uczestnictwo w konferencjach naukowych oraz pogłębiona kwerenda.

Dr P. Pietnoczka uczestniczył (bądź uczestniczy) w czterech międzynarodowych projektach badawczych, realizowanych przez macierzysty Uniwersytet Warmińsko-Mazurski i jednostki naukowe z Ukrainy (Akademia Kijowsko-Mohylańska, Narodowa Akademia Nauk Ukrainy). Ponadto uczestniczył w pracach czterech krajowych zespołów badawczych.

W 2019 roku habilitant uzyskał środki z Narodowego Centrum Nauki (w ramach konkursu MINIATURA 3) na realizację projektu „Ukraińskie partie polityczne wobec polityki zagranicznej Ukrainy w okresie niepodległości”.

Swoje zainteresowania badawcze habilitant określa jako „związane z procesami społeczno-politycznymi zachodzącymi w Ukrainie w okresie niepodległości” (s. 17 autoreferatu). W szczególności chodzi o: partie polityczne i system polityczny Ukrainy, jej system wyborczy, pozycję ustrojową prezydenta, instytucję referendum krajowego, sytuację językową i narodowościową a także politykę eurointegracyjną. Dr P. Pietnoczka wyznacza trzy obszary zainteresowań badawczych: 1) Partie polityczne Ukrainy; 2) Problematyka polityki zagranicznej i bezpieczeństwa w dokumentach programowych partii politycznych i koalicji wyborczych oraz programach wyborczych kandydatów na urząd Prezydenta Ukrainy; 3) Prawo wyborcze Ukrainy. Ponadto habilitant odnosi się do trzech innych obszarów, w których posiada dorobek naukowy: 1) Pozycja ustrojowa ukraińskiego prezydenta; 2) Problematyka narodowościowa i językowo-kulturowa; 3) Integracja europejska Ukrainy. W sumie zatem w autoreferacie wyróżnionych zostało sześć obszarów badawczych eksplorowanych przez habilitanta (zauważyć można zatem brak pewnej konsekwencji). Niezależnie od tego, każdy ze wskazanych obszarów ma uzasadnienie ilościowe i jakościowe w publikacjach, które ogłosił dr P. Pietnoczka od czasu uzyskania stopnia naukowego doktora. Należy w pewien sposób wyróżnić monografię *Partie polityczne w niepodległej Ukrainie 1991-2007* (Olsztyn 2014). Ukazuje ona specyfikę ukraińskiego systemu partyjnego w pierwszych latach niepodległości, z uwzględnieniem uwarunkowań prawnych i wyborczych, genezy partii politycznych oraz zmieniającego się kontekstu politycznego (od okresu „pionierskiego” partii politycznych, przez okres znaczącej reorganizacji sceny partyjnej w końcu lat 90., do etapu stabilizacji systemu partyjnego na początku XXI wieku). Monografia - zbudowana na rozległej i poważnej bazie źródłowej - dostarczyła w literaturze polskiej pola do naukowej dyskusji o specyfice ukraińskiej transformacji systemowej. Istotnym wkładem habilitanta w rozważania nad funkcjami wyborów w państwach demokratyzujących się, są takie artykuły, jak: *Wpływ ewolucji prawa wyborczego na zmiany zachodzące na scenie politycznej Ukrainy* („Studia Prawnoustrojowe” 2013, nr 22) czy *Próby reformy systemu wyborczego do Rady Najwyższej Ukrainy w okresie*

przypadającym po *Euromajdanie* („Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2019, nr 1). Jednak pomimo wyodrębnienia przez habilitanta obszaru refleksji naukowej nad modelem ukraińskiej prezydentury, trudno uznać dorobek w tej dziedzinie za szczególny wkład naukowy - można raczej stwierdzić, że instytucja prezydenta to dość marginalnie potraktowana dziedzina w dorobku Pawła Pietnoczki (najważniejszą pozycją jest opisowe opracowanie *Ewolucja pozycji ustrojowej instytucji prezydenta na Ukrainie* w „Studiach Politologicznych” z 2018 r., vol. 47).

Reasumując, można stwierdzić, że dorobek naukowy habilitanta w ujęciu ilościowym i jakościowym jest znaczący i w poważny sposób wpisuje się w analizę tożsamości politycznej niepodległej Ukrainy, czyniąc z dr. P. Pietnoczki jednego z czołowych znawców tej problematyki w Polsce. Zastrzeżeniem, które trzeba poczynić w związku z oceną całego dorobku habilitanta, jest wpisanie się w istotę w jeden nurt zainteresowań badawczych. Habilitant niechętnie oddała się od problematyki ukraińskiej, a przecież mamy obiecujące przyczynki peregrynacji w inne rejony badań, co widać na przykładzie uczestnictwa w projekcie badawczym „Współczesna socjaldemokracja europejska na przełomie XX i XXI wieku”.

IV. OCENA INNYCH FORM AKTYWNOŚCI NAUKOWO-POPULARYZATORSKICH HABILITANTA

Dr Paweł Pietnoczka podejmował szereg aktywności na polu działalności naukowej i popularyzowania nauk o polityce i administracji. Jest on członkiem Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych (członkiem komisji rewizyjnej olsztyńskiego oddziału PTNP). Wchodzi również w skład zespołu redakcyjnego czasopisma „Copernicus Political and Legal Studies” (w latach 2022-2024). Habilitant współpracuje z szeregiem organizacji społecznych i instytucji edukacyjnych (np. stowarzyszenia lokalne, uniwersytety trzeciego wieku), wygłaszając wykłady poświęcone w dużej mierze państwu i społeczeństwu ukraińskiemu. Brał udział w różnego rodzaju debatach i panelach dyskusyjnych, organizowanych m.in. przez Centrum Badań Europy Wschodniej UWM czy centrum Wspierania Inicjatyw Międzynarodowych w Poznaniu. Habilitant pięciokrotnie uczestniczył w wyborach na Ukrainie w charakterze obserwatora międzynarodowego. W latach 2012-2016 był członkiem rady programowej olsztyńskiego oddziału Polskiego Radia. Dr P. Pietnoczka jest cenionym komentatorem kwestii ukraińskich w polskich mediach.

Habilitant ma poważny dorobek dydaktyczny. Prowadzi zajęcia o bardzo zróżnicowanej problematyce na sześciu kierunkach UWM. Uczestniczy też w studenckim życiu naukowym, np. organizując wizyty studyjne w kraju i zagranicą. Dr. P. Pietnoczka był członkiem zespołów tworzących i modernizujących programy nauczania na kilku kierunkach studiów prowadzonych przez UWM (m.in. stosunki międzynarodowe).

Z różnych form aktywności wyłania się postać aktywnego naukowca, rozumiejącego potrzebę upowszechniania wiedzy, posiadającego pożądane umiejętności i kompetencje, cenionego dydaktyka oraz sprawnego organizatora życia naukowego i dydaktycznego.

V. KONKLUZJE

Dr Paweł Pietnoczka przedstawił ocenę dorobek naukowy, dydaktyczny i organizatorski o znaczącym charakterze. Niewątpliwym, głównym osiągnięciem habilitanta jest monografia *Ukraińskie partie polityczne wobec polityki zagranicznej Ukrainy (1991-2019)*. Książka znacznie uzupełnia, poszerza i pogłębia pozostałe elementy dorobku, jest dziełem przemyślanym i dojrzałym oraz świadczy o zdolności habilitanta do podjęcia samodzielnych badań. Stanowi też wyraźny, nowy wkład w rozwój nauki o polityce i administracji, w zakresie badań nad współczesnymi systemami politycznymi w procesie transformacji. Pewnym ograniczeniem w dorobku jest skupienie się w szeroko pojmowanym i eksplorowanym, lecz jednym obszarze badań, związanych z niepodległym państwem ukraińskim.

Konkludując, w świetle wymogów art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dorobek dr. Pawła Pietnoczki uznaję za wystarczający do nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

